Selvmondsadferd og selvmordsforebygging i arktiske strøk: inntrykk fra konferansen «Hope and Resilience» i Nuuk på Grønland

Ved Henning Herrestad

I en ring rundt Nordpolen ligger det en kjede av ulike urbefolkninger i Sibir, Alaska, Canada, Grønland, og Skandinavia. De fleste bor i små bygder på noen hundre mennesker, eller i mindre byer med noen få tusen mennesker, og i alt utgjør de ca. 150 000 mennesker (ifølge Inuit Circumpolar Council).

I en levekårsundersøkelse gjort i Alaska, Canada, Grønland og helt øst i Sibir svarte folk at det er familieband og sterke sosiale nettverk, samt muligheten til å fortsette et tradisjonelt levesett, som gjør at de blir boende til tross for at mange av disse samfunnene opplever store sosiale problemer. Et stort flertall i alle disse samfunnene rangerer hva som er deres største problemer slik: arbeidsledighet, alkoholmisbruk, narkotikamisbruk, selvmord, familievold og seksuelt misbruk (SLICA, 2007). Dette er noe av bakteppet for at det ble avholdt en konferanse i Nuuk på Grønland 7.–8. november 2009 med ønske om å samle forskere og praktikere med kjennskap til disse problemene. Hensikten var å gi innspill til politikere om hva man nå bør gjøre.

Konferansen fikk tittelen **Hope and Resilience** og ble arrangert av grønlandske myndigheter på oppdrag fra Arctic Council, som gir anbefalinger til landenes regjeringer i politiske spørsmål om polarområdene. Landene det gjelder er Russland, USA, Canada og de nordiske landene.

De ulike urfolk i området er fast representert gjennom interesseorganisasjonen Inuit Circumpolar Council (ICC). Konferansen samlet ca. 100 deltagere fra Alaska i vest til Norge i øst, og deltagerne ble fordelt på arbeidsgrupper for forskere og forebyggere, og en gruppe på grønlandsk for lokale forebyggere. Hver av arbeidsgruppene kom med oppsummeringer og anbefalinger til Arctic Council, slik at rådet kan komme med anbefalinger angående forskning og forebyggende innsats i Arktis overfor myndighetene i deltagerlandene.

ICCs ungdomsavdeling Inuit Circumpolar Youth Council hadde en parallell konferanse 7.–8. november, og representanter derfra deltok i en paneldebatt med sentrale politikere under konferansens avslutning. Ungdomskonferansen laget sin egen innstilling til Arctic Council. Dette gjorde at ungdommene det gjelder kom til orde og ble synlige på en langt mer direkte måte enn tidligere.

På Grønland bor det 56 000 mennesker, og veien mellom myndigheter og folk er ikke så lang som i de nasjonene som har representanter i Arctic Council. Både helseministeren og sosialministeren for den grønlandske hjemmestyrerregjering og fylkesmannen (borgermesteren) for Nuuk fylke deltok på deler av konferansen og lyttet til innspillene fra arbeidsgruppene og fra ungdommene i ICYC.

William Hogan, commissioner of Health and Social Services i Alaska, viste distriktstise selvmordsrater for Alaska der urbefolkningsområdene i de fire nord-vestlige distriktene har de høyeste ratene (figur 1).

Ratene for Alaskas urfolk har i gjennomsnitt svingt mellom 30 og 50 i perioden 1998–2007, mens den for den øvrige befolkningen i Alaska har ligget jevnt rundt 20 pr. 100 000. Det er aldersgruppen 20–24 år som har høyest selvmordsrate (179 pr. 100 000). Selvmordsforskeren Jack Hicks fra den nordøstlige provinsen Nunavut i Canada (2007) skriver at den samlede årlige selvmordsraten på Grønland begynte å stige dramatisk omkring 1970 med en topp på 125 pr. 100 000 i 1986. Deretter falt raten til 100 pr. 100 000 omkring 1990 og har siden holdt seg stabilt på dette høye nivået. Han tilføyer at selvmordsraten blant inuitter i tre av de fire regionene i arktisk Canada er enda høyere. Fra Nunavut deltok også politimesteren Steve McVarnock, og han fortalte undertegnede at de i Nunavut har 40 selvmord årlig i en samlet befolkning på 28 000.

Hicks (2007) viser en graf over trenden i Canadas østlige arktiske område som har en topp på ca. 170 pr. 100 000 omkring 2002. Hicks fortalte på konferansen at i Nunavut er det ungdommer i 15-årsalderen som er mest utsatt for selvmord. 75% av disse selvmordene skjer blant unge gutter. Hicks (2007) viser til grønlandske rater fordelt på kjønn og alder for perioden 1990–1999, der menn i alderen 20–24 har en rate på over 450 pr. 100 000 mens kvinner i samme aldersgruppe ligger på like over 50 pr. 100 000.

Figur 1.
Selvmordsrate i Alaska
(per 100 000) pr. region
1998 – 2007.

Kilde: Statewide Suicide Prevention Council
Kart og graf bearbejdet v/Ellen Jepson

Pedersen et al. (2007) har publisert data fra en tverrsnittundersøkelse blant skoleungdom (N=508), (figur 2).

Figur 2. Selvmordstanker og selvmordsforsøk blant 15–17-åringer på Grønland. Fullbyrdet selvmord pr. 100 000 i aldersgruppen 15–19 år i 2000–2002.

Kilde: Pedersen et al., 2007

Pedersen et al. (2007) henviser til en rekke tidligere studier som peker på mulige bakenforliggende faktorer som alkoholproblemer i familien, seksuelle overgrep, egne alkoholproblemer og problemfylte relasjoner og konflikter.

Konferansens hovedfokus var hva slags forebyggende tiltak som er mulige og ønskelige i disse urfolksamfunnene. Mange tiltak er iverksatt. For eksempel har man i Alaska delt ut våpenskap i landsbyene med støtte fra National Rifle Association, og i Nunavut og Grønland har man innført strenge alkoholrestriksjoner i flere områder.

Følgende historie illustrerer et annet gjennomgangstema på konferansen, nemlig de mange kreative lokale tiltakene med et livsbekreftende fokus. Ungdommer fra Nunavut viste fram prosjekter der lokal ungdom lærte å uttrykke seg via bilder og film (se www.inuusivut.com). Det var urfolk i Alaska som tok utsatte ungdommer med på felles garnfiske på isen for å lære dem tradisjonelle verdier og styrke fellesskapet. En gripende reportasje om slik lokal, kultursensitiv forebygging er gjengitt på www.uaf.edu/aurora. Budskapet var at tiltak ikke måtte tres ned over hodet på dem, men utvikles i et partnerskap mellom landsbyboere og sentrale myndigheter.

En annen gripende dokumentarfilm handlet om en gymnastikklærer i Nunavut som opplevde at den ene eleven etter den andre tok livet av seg. Desperat etter å gjøre noe med det, startet han et lag med racketspillet Lacrosse. Han klarte å skape et så sterkt engasjement for dette spillet, særlig blant de mest utsatte ungdommene, at ingen av dem som var med på laget suiciderte. Flere av deltagerne sa at det å få være med på laget reddet livet deres, livet fikk en mening, og når de spilte fikk de en pause fra alle sine problemer. Denne filmen kan du se på youtube.com om du søker på Kugluktuk, som er navnet på dette folket.

Et spørsmål som ble gjentatt flere ganger, er hvorfor 2/3 av selvmordene gjøres av unge gutter i disse urbefolkningene. Den mest plausible forklaringen handlet om kulturer der det tradisjonelt har vært et skarpt skille mellom kjønnsrollene. Jenter blir oppdratt til å sanke bær, stelle hus og vise omsorg. Gutter lærer at de skal forsørge familien, og ikke gjøre noe hjemme. Men når det ikke lar seg gjøre å leve av jakt og fiske og det ikke finnes noen jobber, blir de sittende passive. Mange tyr til alkohol og marihuana. Mange foreldre sier de ikke mestrer oppgaven med å oppdra barn fordi de selv var sendt på internatskole det meste av oppveksten, og ungdommene klager over en skole som fortsatt oppleves fjern i forhold til deres hverdag («They teach us about cows and trees, things most of us will never encounter in a lifetime»), som en av ungdommene uttrykte det).

Forslagsstillerne var samstemmige i at de ikke ønsket å bli påtvunget løsninger av storsamfunnet, men de ønsket at man skulle invitere lokalsamfunnene til likeverdig dialog og samarbeid med vekt på livsfremmende tiltak som tar utgangspunkt i lokale verdier og kulturelle særtrekk. De ønsket å utfordre byråkrater og politikere til å besøke dem og studere alt det gode arbeidet som gjøres, framfor å sitte på sine kontorer og forlange bevis for at de får noe igjen for pengene de har bevilget.

Ifølge Jack Hicks (2007) er selvmordsratene på vei ned i de fleste av urfolksområdene. De delene av inuittsamfunnene som har gjennomgått størst utvikling de

seneste tiårene, opplever størst nedgang. Ratene har først sunket i byene, mens bygdene følger etter. Det er håp.

Utsikt over Nuuks "Karl Johans gate" i høstvær. Foto: Henning Herrestad

Henning Herrestad er seniorkonsulent ved Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging.

Referanser

- Hicks, J. (2007). Selvmord blant grønlandske unge i et historisk og cirkumpolart perspektiv. I Kahlig, W. & Banerjee, N. (red.). Børn og unge i Grønland : en antologi. Nuuk: MIPI - Videnscenter om børn og unge, s. 264-274.
- Pedersen, C.P., Dahl-Petersen, I., & Bjerregaard, P. (2007). Notat om selvmordstanker og selvmordsforsøk blandt unge i Grønland, PAARISA. http://www.paarisa.gl/upload/paarisa/selvmodsforsok_rebyggelse/notat_om_selvmordsadfard_dk.pdf
- SLICA. (2007). Survey of living conditions in the Arctic: What did we learn? Institute of Social and Economic Research, Univ Alaska Anchorage, newsletter March 2007. http://www.iser.uaa.alaska.edu/Publications/researchsumm/SLICA_07.pdf